

Mag. Gordana Rostohar

Gimnazija Brežice, Slovenija

Gordana.Rostohar@guest.arnes.si

UDK: 371.95

ISBN 978-86-7372-131-6, 16 (2011), p.558-564

Originalan naučni rad

PROSTOVOLJSKO DELO KOT OBLIKA RAZVIJANJA SOCIALNE ODGOVORNOSTI NADARJENIH DIJAKOV

V prispevku je prikazano vzpodbujanje prostovoljskega socialnega dela nadarjenih dijakov kot oblika razvijanja socialne odgovornosti. Od nadarjenih v družbi pričakujemo kreiranje pomembnih odločitev in prevzemanje odgovornosti zanje, zato ni nepomembno prizadevanje za visoko kvaliteto življenja vseh v družbi. Mladi imajo skozi različne filantropske dejavnosti priložnost spoznati tudi zelo ranljive posameznike in prispevati k njihovemu socialnemu integriranju, razvijajo socialno občutljivost za soljudi in njihove stiske, postajajo bolj tolerantni in družbeno odgovorni.

Na slovenskih srednjih šolah zadnja tri leta uvajamo Koncept vzgojno-izobraževalnega dela z nadarjenimi dijaki, cilj katerega je njihov celovit in optimalni razvoj, v skladu z njihovimi potenciali in interesi. Zavedamo se, da je za njihov razvoj izjemno pomembno tudi vzpodbujanje socialnih in emocionalnih aspektov, saj lahko le tako nadarjeni mladostniki v polni meri izražajo svoje ideje in so kreativni. V individualiziranih načrtih, ki jih pripravljamo za nadarjene dijake, ki to želijo, ne izhajamo zgolj iz kognitivnega področja, temveč se posvetimo tudi motivacijsko interesnemu, umetniškemu, telesnemu ter socialno emocionalnemu področju, znotraj katerega je vzpodbujamo tudi prostovoljsko socialno delo: pomoč učno manj uspešnim vrstnikom in osnovnošolcem, druženje z osamljenimi starejšimi občani, z ostarelimi v domovih upokoјencev, s hendikepiranimi ...

Preko prostovoljskega dela mladostniki razvijajo tudi socialne veščine in plemenitijo komunikacijo. V praksi se izkazuje, da so mnogi nadarjeni dijaki socialno zelo občutljivi in empatični, zato oblikujejo močne vezi z ljudmi, s katerimi prostovoljsko delajo. Izkušnje in znanja, ki jih pridobijo, jih pomembno preoblikujejo in prepričani smo lahko, da bodo tudi v svojem odraslem življenju funkcionirali humano ter cenili in udejanjali vrednoto solidarnosti.

Ključne besede: prostovoljsko socialno delo, družbena odgovornost, socialno emocionalno področje nadarjenosti.

Prostovoljsko delo kot oblika razvijanja socialne odgovornosti nadarjenih dijakov

Verjetno smo si edini v tem, da je za vse otroke in mladostnike zelo pomemben njihov celovit osebni razvoj, zato nadarjeni pri tem nikakor ne smejo biti izključeni. Zgolj tehnicistično usmerjanje nadarjenih v širitev in poglobljanje znanja na tistih področjih, za katera so zainteresirani, razvijanje specifičnih

veščin in poudarjanje njihovih visokih dosežkov, ki so brez dvoma vredni priznanja, se nam z vidika razvoja njihove osebnosti zdi odločno premalo. Zato je v Konceptu vzgojno-izobraževalnega dela z nadarjenimi dijaki, ki ga v zadnjih treh letih uresničujemo v slovenskih srednjih šolah, poudarjeno tudi njihovo osebnostno, socialno in emocionalno dozorevanje, ne zgolj intelektualni razvoj.

Vsebina Koncepta, ki ga je v marcu 2007 potrdil Strokovni svet Republike Slovenije za splošno izobraževanje, izhaja iz naslednjih temeljnih načel dela z nadarjenimi dijaki:

- upoštevanje posebnih sposobnosti in močnih interesov dijaka;
- upoštevanje individualnih osebnostnih značilnosti;
- širitev in poglobljanje temeljnega znanja;
- hitrejša napredovanje v procesu učenja;
- razvijanje ustvarjalnosti;
- spodbujanje višjih oblik mišljenja in učenja;
- uporaba sodelovalnih oblik učenja;
- spodbujanje samostojnosti in odgovornosti;
- skrb za celostni osebnostni razvoj (kognitivni, emocionalni, socialni, moralni, telesni);
- raznovrstnost ponudbe ter omogočanje svobodne izbire dijakov;
- uveljavljanje mentorskih odnosov med dijaki in učitelji oziroma drugimi izvajalci programa;
- skrb za to, da so nadarjeni v svojem razrednem in šolskem okolju ustrezno sprejeti;
- ustvarjanje možnosti za občasno druženje nadarjenih med seboj, glede na njihove posebne potrebe in interese.

V načrtovanju in izvajanju vzgojno-izobraževalnega dela z nadarjenimi vzpodbujamo tudi dejavnosti, ki mlade vodijo v razmišljanje o drugih, ki jih pozivajo v razmišljanja iz drugih zornih kotov. Omogočamo jim priložnosti vključevati se v aktivnosti, v katerih imajo možnost pristnega stika z otroki, z vrstniki in z odraslimi, ki so različni od njih (npr. z otroci s cerebralno paralizo, z motnjami v duševnem razvoju, z kroničnimi bolniki, z romskimi otroci, z ostarelimi ...). Le tako imajo možnost tudi razumeti in sprejeti njihovo različnost, drugačnost, ki izhaja iz njihovih posebnih potreb, iz njihovih aktualnih stisk, iz njihovih drugačnih prepričanj in načinov razmišljanj ter drugačnih vzorcev vedenja, kot pa so lastni njim samim.

Opremljeni s povsem novimi življenjskimi izkušnjami in spoznanji, znajo bolje prisluhniti soljudem v stiski ter skupinam ljudi z družbenega roba ter se čutijo bolj zavezani ravnati v družbeno dobro. Če mladim omogočimo pridobivanje tovrstnih

izkušenj, lahko posledično pričakujemo, da bodo bolj tvorno in bolj odgovorno prevzemali družbeno pomembne vloge in ravnali socialno bolj odgovorno v korist splošne blaginje. Ena od dobrih možnosti za pridobivanje tovrstnih izkušenj za nadarjene je njihovo vključevanje v izvajanje različnih oblik prostovoljnega socialnega dela.

Prostovoljno socialno delo, ki predstavlja pomemben vidik vzgojnega dela z dijaki, ima sicer v slovenskih šolah že dolgoletno tradicijo. Predstavlja organizirano psihosocialno akcijo, njen namen je nudenje pomoči posameznikom in skupinam ljudi, ki so iz različnih razlogov ogroženi z vidika socialne varnosti ali duševnega zdravja ali bi to lahko postali. Gre predvsem za neposredno pomoč pri obvladovanju konkretnih življenjskih problemov, stisk in težav v vsakdanjem življenju (učna neuspešnost, socialna izključenost, osamljenost ...) – po Žorga, 1991.

Prostovoljci s spoznavanjem različnih socialnih okolij širijo svoja obzorja, kar pomembno vpliva na njihovo razumevanje in spoštovanje različnosti. Skozi svoje prostovoljno delo razvijajo solidarnost in socialno odgovornost do soljudi, ki imajo težave in doživljajo različne stiske. Ob pridobivanju življenjsko pomembnih izkušenj mladi prostovoljci tudi sami osebnostno rastejo in zorijo. V novih medosebnih odnosih, ki jih oblikujejo, razvijajo tolerantnost, plemenitijo komunikacijo in postajajo socialno občutljivejši, tako je vključenost v različne oblike prostovoljnega socialnega dela pomembna tudi v preventivnem smislu.

Nadarjenim dijakom, ki bi želeli postati prostovoljci, predlagamo različna področja, znotraj katerih lahko sami izberejo, kaj bi počeli. Lahko se odločijo za prostovoljno socialno delo v domovih starejših občanov, za učno pomoč osnovnošolcem ali vrstnikom, za družabništvo osamljenim starejšim osebam na njihovem domu, delajo lahko tudi z invalidnimi otroki in z odraslimi ... Poleg tega na šolah organiziramo številne dobrodelne akcije zbiranja sredstev za pomoč prizadetim ob naravnih katastrofah, za kronične bolnike, ki potrebujejo posebno oskrbo, za nakup posebne opreme hendikepiranim ... Nadarjene dijake poizkušamo vzpodbuditi tudi k samoorganizaciji takšnih akcij, nudimo jim potrebno podporo in jim tako omogočamo tudi priložnost za razvoj vodstvenih veščin.

Splošen cilj prostovoljnega socialnega dela, ki ga dijaki opravljajo, je pomagati ljudem v življenjskih stiskah, razumeti in sprejeti njihovo doživljanje ter njihov način razmišljanja. Prostovoljno socialno delo vpliva tudi za šolo, ki prostovoljno

socialno delo organizira in izvaja, govorimo o humanizaciji odnosov na šoli in pozitivnem vplivu na socialno klimo šole. Cilji, pomembni za širšo družbo pa so vzgoja za solidarnost, humanizacija odnosov v družbi in posledično prevzemanje večje odgovornosti za socialno blaginjo.

Pri vsakem nadarjenem srednješolcu, ki ga vključimo v izvajanje prostovoljnega socialnega dela, pa si zastavimo tudi specifične cilje:

- aktivno preživljanje prostega časa;
- razvijanje socialnih veščin;
- razvoj altruizma,
- spoznavanje eksistenčnih in drugih problemov in načinov njihovega reševanja;
- spodbujanje solidarnosti;
- razvoj empatije;
- pozitivno samovrednotenje;
- boljše sprejemanje samega sebe ...

In ti cilji so v zapisanem individualiziranem načrtu za nadarjenega dijaka enako pomembni kot doseganje zastavljenih kognitivnih ciljev, ciljev na področju telesnega področja, umetniškega razvoja in podobno. Zato je pomembno, da načrtovanje in evalviranje vzgojno-izobraževalnega dela z nadarjenim dijakom ni zgolj v domeni ene same osebe, ne odloča zgolj mentor področja, na katerem dijak izkazuje največji interes, temveč sodeluje strokovna skupina, v kateri imajo enakovredno vlogo tudi dijak in njegovi starši. Strokovno skupino predstavljajo dijakov razrednik, šolski svetovalni delavec, koordinator dela z nadarjenimi na šoli, mentorji za posamezna interesna področja, lahko sodelujejo tudi mentorji iz zunanjih institucij, sopodpisnik izdelanega individualiziranega načrta vzgojno-izobraževalnega dela z nadarjenim dijakom pa je tudi ravnatelj šole.

Pri organizaciji in izvajanju prostovoljnega socialnega dela mentorji in dijaki sodelujejo z različnimi institucijami, organizacijami, društvi in zavodi, ki tako dijaka kot šolo tesneje povezujejo s širšo skupnostjo.

Prostovoljno socialno delo ima izredno vlogo tudi pri karierni orientaciji, saj se dijaki seznanijo s tistimi poklicnimi profili, ki delajo z ljudmi in jim nudijo pomoč v najrazličnejših oblikah. Preko prostovoljnega socialnega dela spoznavajo funkcioniranje različnih institucij ter pričakovanja njihovih uporabnikov. To je zelo pomembno, če imamo v mislih nadarjene mladostnike, saj si takšnih bodočih profesionalcev na področjih

dela z ljudmi lahko samo želimo. Zlasti v tako imenovanih poklicih pomoči si želimo, da bi bili profesionalci ustvarjalni, empatični, pripravljeni na timsko reševanje problemov ...

Delo prostovoljcev je lahko učinkovito le ob ustreznem strokovnem usposabljanju, spremljanju, usmerjanju in vodenju. Mentor na šoli, ki je zadolžen za izvajanje prostovoljnega socialnega dela, je soodgovoren za delo prostovoljcev in za odnos, ki ga imajo do tistih, s katerimi delajo.

Da bi delo prostovoljcev potekalo čimbolj kakovostno, jih je potrebno opremiti s specifičnimi teoretičnimi znanji, ki so potrebna za to, da začnejo opazovati življenjsko stvarnost iz tistega zornega kota, ki ustreza določenim strokovno utemeljenim predpostavkam. Hkrati jim je potrebno omogočiti pridobitev tistih spretnosti, ki so za specifično vrsto prostovoljnega socialnega dela potrebna in ki jih opremljajo za uspešno oblikovanje dolgotrajnih medosebnih odnosov (po Žorga, 1991, Stritih, 1984).

Če njihovo delo poteka znotraj določene ustanove, jih je potrebno spoznati s pravili, ki veljajo v njej. Zato na šolah organiziramo različne oblike uvodnih izobraževanj, na nekaterih izmed njih sodelujejo tudi zunanji mentorji, nekatera izobraževanja pa potekajo znotraj samih sodelujočih institucij. Ker želimo, da bo prostovoljno socialno delo nadarjenih srednješolcev kvalitetno organizirano, izvajano in tudi evalvirano, mora mentor prostovoljnega dela tesno sodelovati s koordinatorjem, ki je na šoli zadolžen za delo z nadarjeni dijaki, pogosto pa se to pokriva v osebi šolskega svetovalnega delavca.

Kot pri različnih oblikah svetovanja se moramo tudi pri prostovoljnem socialnem delu zavedati pomembnosti odnosa, ki se izoblikuje med prostovoljcem in tistim, ki mu je to delo namenjeno. V ta odnos, pogosto nezavedno, prostovoljec vnaša sebe, svoje želje, težnje in prepričanja, svoje predstave o realnosti. Odnos, ki se vzpostavi, je seveda recipročno odvisen od dveh dimenzij, tako od referenčnega okvirja prostovoljca kot tudi od referenčnega okvirja tistega, s katerim dela, pa vendar je prostovoljec na nek način v profesionalni vlogi, zato od njega pričakujemo večjo odgovornost za vzpostavitev vzajemnega odnosa.

Izkušnje nam kažejo, da »varovanci« hitro sprejmejo prostovoljce, ki so odprti, spontani in čustveno odzivni v svoji komunikaciji, kar nadarjeni dijaki največkrat tudi so, zato so kot prostovoljci izredno toplo sprejeti, kar pa recipročno ugodno vpliva tudi na njihovo samopodobo. Imamo tudi izkušnje z bolj introvertiranimi nadarjenimi mladostniki, ki so se pri izvajanju

prostovoljnega socialnega dela izjemno izkazali in dosegli velik napredek tako v svojem komuniciranju z drugimi kot v verbaliziranju lastnega doživljanja.

Za učinkovite prostovoljce je značilna odprtost misli, spoštovanje različnih pričakovanj, interesov in stališč posameznikov. Zanimajo jih novosti, nove ideje, dogajanja in spremembe v družbi in v socialnem okolju, v katerem živijo. Bolj kot na predmetni svet so usmerjeni k ljudem, sposobni so vživljanja v situacije, ki jih doživljajo posamezniki ali ljudje, s katerimi se ukvarjajo, kar je eden osnovnih pogojev za razumevanje njihovih težav.

Tolerantnost prostovoljcev omogoča vzpostavitev atmosfere, v kateri se posamezniki oz. skupine ljudi počutijo varni povedati, kaj doživljajo in kaj želijo.

Nadarjeni mladostniki v vlogi prostovoljcev utrjujejo prepričanje v vrednost slehernega posameznika v družbi in v njegove možnosti za razvoj in spreminjanje, s tem ko spoštujejo tiste, s katerim delajo oz. jim pomagajo in se ne postavljajo v vlogo kritičnih rabsodnikov njihovih dejanj, norm in vrednot, tako pa zorijo tudi sami.

Pomembna je iskrenost prostovoljca, ki pomeni njegov aktivni interes za tiste, ki potrebujejo njegovo pomoč, pomeni pa tudi iskrenost do samega sebe. Prostovoljec naj bi se zavedal ne samo svoje moči, temveč tudi svojih meja. Zato vsem prostovoljcem omogočamo redne in kvalitetne mentorske konzultacije ter možnosti za reflektiranje doživljanja in izkušenj. Na ta način osveščajo svojo vlogo in imajo možnost spreminjanja svojih pogledov, stališč in reagiranja v bodočih situacijah. Le tako do njih ravnamo odgovorno in upravičeno pričakujemo, da bodo odgovorno ravnali tudi sami in ne bodo dopustili, da družba postane brezbržna in brezosebna do ljudi v stiski.

VIRI:

- Kos, A. s sodelavci (1999). Prostovoljno delo v šolstvu. Ljubljana: Slovenska filantropija.
- Koncept vzgojno-izobraževalnega dela z nadarjenimi v srednješolskem izobraževanju in operacionalizacija koncepta (Strokovni svet Republike Slovenije za splošno izobraževanje, 15. marec 2007)
- Prostovoljno delo danes, včeraj, jutri (2000). Uredila Martelanc, Samec. Ljubljana: Slovenska filantropija.

- Rostohar, G. (2005). Analiza raziskave »Prostovoljno delo v srednjih šolah«. Delovno gradivo Zavoda za šolstvo.
- Žorga, S. (1991). Uvajanje prostovoljnih sodelavcev v šole in druge ustanove. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pedagoška akademija, Inštitut za raziskovalno in razvojno delo.

